

Πλήρης ἡμερῶν καί κατάφορτος
καρπῶν καί δεδικαιολογημένων ἐκ-
κλησιαστικῶν τε καί πολιτικῶν
διακρίσεων, ὁ ἀπὸ Φιλαδελφείας,
Σάρδεων, Θυατείρων, Λαοδικείας,
Ἐφέσου, Φιλίππων καί Νεαπόλεως,
μακαριστός Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν
καί πάσης Ἑλλάδος, κυρός Χρυσό-
στομος ὁ Β΄, ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Κυ-
ρίου του, ἵνα ἀναπαύσῃται "ἀπὸ
τῶν κόπων αὐτοῦ" τῶν πολυετῶν.
"Τὰ δέ ἔργα αὐτοῦ ἀκολουθεῖ μετ'
αὐτοῦ" ('Αποκ. ιδ', ΙΖ). Ταῦτα εἶ-
ναι βεβαίως γνωστά εἰς τὸν μισθα-
ποδότην, τὸν ὁποῖον ἐπὶ συναπτάς
δεκαετίας πιστῶς καί θαυμάσιως
διηκόνησε. Πλὴν ὅμως, πρὸς χάριν
ἡμῶν τῶν ἐπιζώντων, ἵνα παραδει-

γματιζώμεθα ἐκ τῶν ἀξιολομήτων
 ὑποδειγμάτων, ὠφέλιμον ἀλλά καί
 δίκαιον εἶναι, ἵνα ὑπομιμνήσκων-
 ται ταῦτα, ἰδιαιτέρως δέ ἔκεῖνα,
 τὰ ὅποῖα εἶναι ἐν πολλοῖς ἄγνωστα
 καί τὰ ὅποῖα βοηθοῦν, ἵνα σχημα-
 τίσωμεν ὀρθήν καί πλήρη εἰκόνα πε-
 ρί τῶν προσωπικοτήτων ἐκείνων, αἱ
 ὅποῖαι ὡς ἐκ τῆς διακεκριμένης
 αὐτῶν θέσεως καί τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν
 ἀποστολῆς προβάλλονται πρὸς μίμη-
 σιν.

Ἐντεῦθεν, θά ἐπιχειρήσωμεν
 καθ' ὅσον τό περιωρισμένον τοῦ
 χρόνου τό ἐπιτρέπει, ὅπως παρα-
 λείποντες τὰ ἥδη κοινότερον γνω-
 στά, ὑπογραμμίσωμεν τὰ ἐκ τοῦ βί-
 ου καί τῆς δράσεως τοῦ σεπτοῦ πρό

ἡμῶν νεκροῦ, σημεῖα ἐκεῖνα τά ὅποῖα εἴτε ἔχουν λησμονηθῇ εἴτε εἶναι εἰς τοὺς πολλοὺς ἄγνωστα.

Τό ὅτι ὁ κατὰ κόσμον Θεμιστοκλῆς Χατζησταύρου δέν ἦτο μίᾳ συνήθης φυσιογνομία, καθίσταται φανερόν ἤδη ἐκ πρώτης ὄψεως, εἴν κριθῇ ἀποκλειστικῶς καί μόνον ἐκ τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ σταδιοδρομίας. Τῷ 1902 τόν ἀντικρύζει τις ἀριστοῦχον τῆς κατὰ Χάλκην περιπύστου Πατριαρχικῆς Σχολῆς, ἵνα μετά λαμπράς ἐν Λωζάννῃ σπουδᾶς καί καρποφόρον ἐν Δράμᾳ καί Σμύρνῃ διακοινίαν, τόν ἴδωμεν ἐντός δεκαετίας Μητροπολίτην πρῶτον μέν Φιλαδελφίας καί εἶτα Ἐφέσου. Ὅπόθεν τόν ἐκριζώνει ἡ Μικρασιαστική κα-

ταστροφή. Εἰς Ἀθήνας εὕρισκόμενον τό οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον κατ' ἀρχάς μέν ὤρισεν αὐτόν ὡς Ἀποκρισάριόν του, ἔπειτα δέ ἐξέλεξε αὐτόν πρῶτον μέν Μητροπολίτην Ρόδου, ἔπειτα δέ ὡς Βερροίας, δι' ὀλιγόμηνον διάστημα καί ἐν συνεχείᾳ ὡς Φιλίππων καί Νεαπόλεως, ὁπόθεν τόν ἐπεστράτευσεν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἵνα τῷ ἀναθέσῃ τήν διακυβέρνησιν τοῦ δεινῶς τότε κλυδωνιζομένου σκάφους της.

Ὅτι ὁ πρό ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀναπαυόμενος ὑπῆρξεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μορφή οὐχί ἐκ τῶν συνήθων, φανερῶνεται καί ἐκ τῶν περιστάσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐπωμίσθη τάς ἅς ἡ Ἐκκλησία τοῦ ἀνέθηκε διακονίας.

Ἡ εἰς Μητροπολίτην Φιλαδελφείας ταχθεῖσα προαγωγή του ἐγένετο εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Μητροπόλεως ἐπικρατοῦσα κατάστασις ἦτο λίαν κρίσιμος διὰ τοὺς Ἑλληνας. Ὁ τουρκικὸς πληθυσμός, ὁ ὁποῖος ἀριθμητικῶς ὑπερεῖχε τοῦ ἐλληνικοῦ κατὰ τρόπον συντριπτικόν, διετέλει ἐν ἀναβρασμῷ ἔναντι τῶν Ἑλλήνων, λόγῳ τῆς νικηφόρου προελάσεως τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ κατὰ τὸν διεξαγόμενον ἐλληνοτουρκικόν πόλεμον τοῦ 1912 ἕως 1913. Ἐχρειάζετο ὅθεν προσωπικότης κύρους καὶ ἠθικοῦ ἀναστήματος ἵνα ἀντιμετωπίσῃ τὴν κατάστασιν.

Ὅμοίως, ἡ ἀνάθεσις τῆς ποιμαν-

τορίας τῆς Μητροπόλεως Ἐφέσου ἐγένετο εἰς περίοδον, κατὰ τήν ὁποίαν τό φάσμα τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς ἐπεκρέματο ἤδη ἀπειλητικόν ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τοῦ πολυαρίθμου καί ἀγωνιῶντος ποιμνίου της.

Ὡσαύτως, ἡ ἐκ μέρους τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπιλογή του, ἵνα ἐπὶ ἰταλικῆς Κατοχῆς ἀναλάβῃ τήν διαπύμῃν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ρόδου καί ἡ ἐκ μέρους τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱταλικῆς Πρεσβείας προβολή ὄρων ἀπαραδέκτων δι' Ὀρθόδοξον Ἑλληνα Ἱεράρχην, ἐπίσης δέ ὁ διορισμός του ὡς Ἀποκρισαρίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐν Ἀθήναις ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις,

αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀκολουθήσει τήν πρωτοφανῆ ἐθνικὴν ἡμῶν τραγῳδίαν τῆς μικρασιαστικῆς Καταστροφῆς. Μετά ταῦτα ἡ ἔν ἔτει 1924 πρόκρισις τοῦ διὰ τήν ἀποστολικήν ἔδραν τῆς Μητροπόλεως Φιλίππων καί Νεαπόλεως ἐγένετο, διότι ἡ Μητρόπολις ἦτο νεοοὔστατος καί ἀπητεῖτο, ὅπως ὁ ποιμενάρχης της κοσμήται δι' ἐξαιρετικῶν διοικητικῶν καί ἠθικῶν προσόντων. Τέλος, τί ἐσήμαινεν ἡ ἐν ἔτει 1962 εἰς τόν ἀποστολικόν Θρόνον τῶν Ἀθηνῶν ἀνάρρησις τοῦ καί ποίαν αὕτη προσέφερεν ὑπηρεσίαν πρὸς τήν Ἐκκλησίαν καί τό ἔθνος, εἶναι τόσον γνωστά ὥστε θεωροῦμεν περιττόν νά τά ἐπαναλάβωμεν.

Ἀλλὰ καί αἱ εἰδικαί ἀποστο-
καί καί εὐθύναι, αἱ ὁποῖαι τῷ εἵ-
χον ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας
ανατεθῇ, εἰς τό αὐτό ὁδηγοῦν συμ-
πέρασμα.

Ἐπὶ παραδείγματι, ὅτε ἦτο ἀ-
κόμη νεαρός ἀρχιδιάκονος τῆς Ἱερᾶς
Μητροπόλεως Δράμας, ἐν ἔτει
1904, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ σκληροῦ
Μακεδονικοῦ ἀγῶνος, εἰς αὐτόν ἀνε-
τέθη ἡ στρατολογία ἐμπειροπολέμων
καί ἱκανῶν ἀξιωματικῶν. Ἐν ἔτει
δὲ 1918 εἰς αὐτόν εἶχεν ὑπὸ τοῦ Οἰ-
κουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀνατεθῇ ἡ
προεδρεία τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία
εἶχεν ἀναλάβει τήν λεπτήν καί ἄ-
κρως δυσχερῆ ἐργασίαν τῆς περιθάλ-
ψεως καί ἐπανεγκαταστάσεως τῶν εἰς

Θράκην ἐξ Ἑλλάδος παλιννοστησάντων Ἑλλήνων.

Ὡσαύτως, εἰς αὐτόν εἶχεν ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀνατεθῆ ἔν ἔτει μὲν 1918 ἐξόχως ἐμπιστευτική ἀποστολή εἰς Μικράν Ἀσίαν, καί ἔν ἔτει 1928 εἰδική ἀποστολή ἀφ' ἑνός μὲν εἰς τό Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας πρὸς ἐπίλυσιν χρονιζουσῶν μετ' αὐτοῦ διαφορῶν, ἀφ' ἑτέρου δέ εἰς τό Ἅγιον Ὄρος. Τῷ 1948 ὤρλισθη ἑκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀφ' ἑνός μὲν εἰς τὰς ἐν Μόσχᾳ ἑορτάς τῆς Ἑωσικῆς Ἐκκλησίας, ἐπὶ τῇ τετρακοσιοστῇ ἐπετείῳ τῆς ἀνακηρύξεως αὐτῆς ὡς Αὐτοκεφάλου, ἀφ' ἑτέρου δέ εἰς τήν ἐν Ἀμστερ-

νταμ Α' Γενικήν Συνέλευσιν τοῦ
Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλη-
σιῶν. Ἐπίσης, τῷ εἶχον ἀνατεθῆ
εἶτε ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρ-
χείου, εἶτε ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς
Ἑλλάδος καὶ πλεῖστα ἄλλαι ἡσο-
νος σημασίας ἀποστολαί, αἱ ὁποῖαι
ὁμῶς δεικνύουσι καὶ ἐξ ὄνυχος τὸν
λέοντα.

Ἄλλ' ἵνα σχηματίσωμεν περὶ τοῦ
ἀνδρός πληρεστέραν καὶ δικαιοτέραν
εἰκόνα, θά ἐπιτραπῇ νά σημειώσωμεν
ἐνδεικτικῶς λεπτομερείας τινάς ἐκ
τῆς δράσεώς του, αἱ ὁποῖαι δεικνύ-
ουν καὶ τὰ πολλά καὶ πολύτιμα τά-
λαντα, διὰ τῶν ὁποίων τὸν εἶχε
προικίσει ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ τὸν
εὐγενῆ καὶ ἀνώτερον χαρακτῆρά του.

Ἐπὶ παραδείγματι, ὅτε ἦτο
Ἀρχιεπίσκοπος ἐν Δράμα, διὰ νά
μὴ ἐκτεθῇ εἰς τοὺς Τούρκους ὁ Γέ-
ροντάς του, Μητροπολίτης Δράμας,
ἀνέλαβεν αὐτός τὴν ἀρχιεπίσκοπον τοῦ
Ἀγῶνος ἐναντίον τῶν Κομιτατζήδων.
Ὅτε δέ οὗτοι ἐφόνευσον ἐθνικούς
ἀγωνιστάς, ἡ ταφή τῶν ὁποίων ἀπε-
τέλει τόλμημα, αὐτός μέ τόν Ἰω-
να Δραγούμην εἶχεν ἀναλάβει νά
τοὺς ἐνταφιάζῃ.

Ὅτε οἱ Κομιτατζήδες, διὰ
νά σβέσουν ἓνα πνευματικόν καί
ἐθνικόν φάρον, τό Μαθητικόν οἰ-
κοτροφεῖον τῆς κωμοπόλεως Ἀλι-
στράτη, πυρπολοῦντες αὐτό, ὁ ἀ-
εὶμνηστος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς εἰδι-

κῆς ἐνόπλου φρουρᾶς καί μέ τό ὄ-
πλον ἀνά χεῖρας τό διέσωσεν ἀπό
τῆς καταστροφῆς. Αὐτός ἐπίσης, με-
τά τοῦ Μητροπολίτου καί τοῦ "Ιωαννοῦ
Δραγούμη ὑπῆρξαν οἱ ὀργανωταί τῶν
πατριωτικῶν ὁμάδων, αἱ ὁποῖαι κα-
τεπολέμησαν ἐν Μακεδονίᾳ τούς Κο-
μιτατζῆδες. Διὰ τῶν ὁμάδων αὐτῶν
ἀνεπτέρωσαν τό ἐθνικόν φρόνημα τῶν
Ἑλλήνων, προστατεύοντες αὐτούς
ἀπό τῶν δολοφονικῶν ἐπιθέσεων, καί
διέσωσαν τήν ἐλληνικήν συνείδησιν
τῶν κατοίκων, τήν ὁποίαν οἱ κομι-
τατζῆδες προσεπάθουν ὅπως διὰ τῆς
τρομοκρατήσεώς των καταπνίξουν.

Τά ἀνωτέρω μνημονεύονται καί
εἰς ἐπίσημον ἔκθεσιν τοῦ Στρατηγοῦ

Κωνστ. Νταή, ὁ ὁποῖος ἦτο ὀπλαρχηγός τῆς περιφερείας Δράμας. Κατά τήν ἔκθεσιν "τὴν ἐν γένει ὀργάνωσιν εἶχε πραγματοποιήσει ὁ Μητροπολίτης Χρυσοστόμος, ἀνῆρ ριφοκίνδυνος, εὐψυέστατος, δραστήριος καὶ ὑπερπατριώτης, μέ τὸν ἀντάξιον συνεργάτην του Ἀρχιδιάκονον τῆς Μητροπόλεως Θεμιστοκλῆν Χατζησταύρου". Ποῖον ὅμως ἦτο τὸ μέρος τοῦ τότε Ἀρχιδιακόνου φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι μόλις οὗτος ἀπεμακρύνθη ἐκ Δράμας, τὸ ὅλον ἔργον ἔσταμάτησε. Ὅπως βεβαιοῦται ἐκ τῆς συνεχείας τῆς ἐκθέσεως "κατὰ Μάρτιον τοῦ ἐπομένου ἔτους πρὸ ἔργον τῆς διοργανώσεως διεκόπη, διότι ὁ Ἀρχιδιάκονος τῆς

Μητροπόλεως ἐνοχοποιηθεὶς δι' ὀργάνωσιν ἀνταρτικῶν Σωμάτων, διὰ νά ἀποφύγῃ τήν σύλληψίν του, ἤναγκάσθῃ νά φύγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν" (419).

Καί ταῦτα μέν διὰ τήν ἐν Μακεδονίᾳ ἐθνικήν δρᾶσιν τοῦ μεταστάντος. Ἐκτός αὐτῆς ὁμως. ὑπάρχει καί ἡ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Κατά τόν πρῶτον Παγκόσμιόν Πόλεμον τοῦ 1914-1918, ὡν τότε ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Φιλαδελφείας, διήνυσεν ἔφιππος μεγάλας ἀποστάσεις, παρά τούς κινδύνους ἐκ τοῦ πολέμου μένους τῶν Τούρκων καί τοῦ μίσους των κατά τῶν Χριστιανῶν, καί ἰδίᾳ τῶν Ἑλλήνων, διὰ νά καταρτίσῃ τήν εἰρηνικήν ἐθνικήν

ἄμυναν τοῦ ποιμνίου του καί νά τό
τονώσει ψυχικῶς. Εἷς ἐκ τῶν μετα-
σχόντων εἰς αὐτήν διηγεῖται ἐπί
λέξει τά ἑξῆς: "Ἐν ἰδιαιτέρᾳ μυ-
στικῇ συνεντεύξει καί μέ παλλομέ-
νην καρδίαν ἐξηγεῖ τόν σκοπόν τοῦ
ταξιδίου του καί μέ πατριωτικόν
παλμόν μοῦ λέγει τά ἑξῆς: "Ἡ Πα-
τρίς ἔχει ἀνάγκην τῶν ὑπηρεσιῶν
σου. Πρέπει νά ἀναλάβῃς καί ἂν ἀ-
ποδεχθῇς θά σέ εἶπω τά καθήκοντά
σου", προσθέσας "σκέψου καλά, ἡ
ἐργασία εἶναι ἐπικίνδυνος καί δι-
αγράφεσαι ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν
ζώντων". Χωρίς πολλήν σκέψιν, ἀλ-
λά μέ ἐθνικόν παλμόν κινούμενος,
ἀπήντησα: "Ἀποδέχομαι". Τότε ἐξη-
γαγε καί μέ παρέδωκε Ἱερόν βι-

βλίον πρὸς φύλαξιν καὶ προστασί-
αν. Ἡ ἐργασία ἔκτοτε ἐνηργεῖτο
ἀπροσκόπτως, αἰεὶ δυνάμει, ἀπό
τοῦ 1914-1917, ἐπιτελουμένου τοῦ
ἱεροῦ καθήκοντος, τῇ ἐπιβλέψει
καὶ φροντίδι τοῦ σεπτοῦ Ἱεράρ-
χου" (424).

"Ἄλλος πάλιν, δημοδιδάσκαλος
εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Μητροπό-
λεως Φιλαδελφείας, ὁμιλῶν περὶ μᾶς
ἐκ τῶν περιοδειῶν τοῦ Φιλαδελφεί-
ας εἰς τὴν ὑπαιθρον, διηγεῖται
ἐπὶ λέξει τὰ ἐξῆς, τὰ ὅποια εἶναι
χαρακτηριστικά τοῦ χαρακτῆρος
καὶ τοῦ φρονήματος τοῦ ἀνδρός:

"Μετά τὴν λειτουργίαν συναθροί-
σθηκαν οἱ πρόκριτοι σ' ἓνα σπῆτι,
ὅπου ἐφιλοξενεῖτο ἡ Μητροπολίτης.

"Εξαφνα ἀπό ὅλα τὰ παράθυρα τοῦ
οπιτιοῦ πρόβαλαν ὅπλα. Ἦταν ἡ
συμμορία τοῦ Σεφκέτ, ὅστις ἐμβῆ-
κε στό δωμάτιο καί διέταξε τόν
Μητροπολίτη νά σηκωθῇ διά νά τόν
τιμήσῃ. Ὁ Μητροπολίτης δέν ἐση-
κώθη, παρά τοῦ εἶπε: "Γνωρίζω
ποιός εἶσαι. Χρήματα δέν ἔχω γιά
νά σοῦ δώσω. "Ἐχω τὰ ἀρχιερατικά
μου, ἤμπορεῖς νά τά πάρῃς. "Αν
πάλι ζητᾷς τό κεφάλι μου, τό πε-
ριμένουμε ἔμεῖς οἱ Δεσποτάδες πού
ἐπισκεπτόμαστε τά χωριά σ' αὐτή
τή δύσκολη ἐποχή". Ὁ λήσταρχος
ἐνθουσιάστηκε μέ τή στάσι αὐτή,
ἔδωκε τό χέρι του στό Μητροπολί-
τη... " καί ἐπέμεινε νά συνοδεύσῃ
τόν Μητροπολίτη εἰς τήν ἐπιστρο-

φή του". "Ἦτο βέβαια πολύ ἐπικίνδυνο τοῦτο, καί ὁμως τό ἐδέχθη ὁ Μητροπολίτης χάριν τῶν Χριστιανῶν του".

Εἰς τάς πολεμικάς ἐπιχειρήσεις τοῦ Στρατοῦ μας ἐν Μ. Ἀσίᾳ, κατὰ τά ὑπό ἐπισημῶν ἐκθέσεων βεβαιούμενα, ἔφθανε προκινδυνεύων μέχρι καί τῶν πρόφυλακῶν ἢ διερχόμενος δι' ἐπικινδύνων περιοχῶν, ὑπερπηδῶν ἔφιππος τεραστίας ἀποστάσεις ἢ λαμβάνων μέρος προσωπικῶς εἰς μάχας, συγκακουχούμενος μετὰ τῶν ἀπλῶν στρατιωτῶν, ἅπαξ δέ καί τραυματιοθεῖς ἐλαφρῶς (448). Διὰ πάντα ταῦτα "ὄλοι ἐτίμων καί ἐθαύμαζον διὰ τήν ἐθνικήν καί κοινωνικήν δρασίαν" τόν

νέον τότε Ἱεράρχην. (449).

Ἡ διορατικότης του, ὁ θαρραλέος του χαρακτήρ καί ἡ ἀποφασιστικότης του γίνονται φανεραί καί ἐκ τοῦ τρόπου κατὰ τόν ὁποῖον ἀντιμετώπισε τήν ἐπερχομένην καταστροφήν. Προσλαβών ὡς συνεργάτην του τόν Στρατηγόν Πετμεζᾶν, καταστρώνει μετὰ ἐπιτελικῆς ἀκριβείας σχέδιον ἀμύνης τῶν Χριστιανῶν καί ἄνευ χρονοτριβῆς τίθεται τοῦτο εἰς ἐνέργειαν. Διά συνεχῶν περιοδειῶν ἀνά τήν ὕπαιθρον ἐμφυσᾶται ἡ αἰσιοδοξία εἰς τόν Ἑλληνισμόν τῆς Μ. Ἀσίας καί ἐν βραχεῖ διαστήματι χρόνου συγκροτεῖται στρατός ἐξ εἴκοσι περίπου χιλιάδων ἀνδρῶν. Ἀτυχῶς, διά τό

"Ἔθνος, κατὰ τήν ἐσπευσμένην ὑποχώρησιν τοῦ τακτικοῦ μας Στρατοῦ δέν κατωρθώθη νά λειτουργήσῃ ὁ ἀμυντικός οὗτος μηχανισμός (455).

Ἀλλά καί μόνον τό γεγονός, ὅτι ὁ ἀείμνηστος πολλάκις κατεδικάσθη ὑπό τῶν Τούρκων εἰς φυλάκιον, ἀπαξ δέ καί εἰς θάνατον, εἶναι ἀρκετόν διὰ νά καταδείξῃ ποῖον ὑπῆρξε τό ἐθνικόν καί πατριωτικόν ἔργον τοῦ μεταστάντος καί ποία ἦτο ἡ ἀξία του.

Ἐντεῦθεν, τά μέχρι τοῦδε μνημονευθέντα θά ἦσαν ἀρκετά, διὰ νά αἰτιολογήσουν τήν σταδιοδρομίαν τοῦ ἀπερχομένου. Πλήν ὅμως παραλλήλως πρός τήν πλουσιωτάτην ταύτην καθαρῶς ἐθνικήν του δρᾶσιν

θά πρέπει νά σημειώσωμεν καί τήν
φιλανθρωπικήν, τήν ποιμαντικήν
καί τήν γενικώτερον πολιτιστικήν.

Καί εἶναι μέν ἀληθές, ὅτι
καί ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου δέν εἶ-
ναι δυνατόν νά ἀναφερθῶσιν ἐξαντλη-
τικῶς πάντα τὰ φιλανθρωπικά, ποι-
μαντικά καί πολιτιστικά ἔργα τοῦ
μεταστάντος, πλήν ὅμως θά πρέπει
ἐνδεικτικῶς νά μνημονευθῶσι τινά
ἐξ αὐτῶν, διὰ νά δυνάμεθα νά εἴμε-
θα δικαιώτεροι καί πληρέστεροι
εἰς τήν εἰκόνα τῆς προσωπικότητός
του, τήν ὁποίαν θά σχηματίσωμεν.

Ἐπὶ παραδείγματι, αὐτός εἶ-
ναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἡγήθη τῆς
Ἐπιτροπῆς τῶν Σμυρναίων διὰ νά
ἐπισκεφθῇ τήν κατά τήν 27ην Ἰου-

λίου 1912 δεινῶς ἐκ σεισμοῦ πληγεῖσαν νῆσον "Ιμβρον καί νά διανείμῃ τά δι' ἐκουσίων εἰσφορῶν συλλεγέντα καί δύο ἀτμόπλοια πληρώσαντα ποικίλα ἐφόδια.

Ἐπίσης, αὐτός διωργάνωσε καί κατηύθυνε τήν περίθαλψιν τῶν κατὰ τόν Πρῶτον Παγκόσμιον Πόλεμον ὑπό τῶν Τούρκων ἐκ τῶν μικρασιατικῶν παραλίων ἐκτοπισθέντων εἰς τό ἐσωτερικόν τῆς Χώρας χιλιάδων Ἑλλήνων γερόντων καί γυναικοπαίδων ἢ τῶν εἰς στρατόπεδα καταναγκαστικῶν ἔργων ἐκτοπιζομένων ἀνδρῶν ἡλικίας μέχρις 60 ἐτῶν. Μέ τόν σκοπόν νά ἐξοντωθοῦν πλήρως ἔφθαναν ἐκεῖ ὄχι μόνον ἄστεγοι, ἀλλά καί γυμνοί καί ἐξηντλημένοι

τόσον πολὺ ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων
καὶ ποικίλων κακουχιῶν, ὥστε ᾤ-
σαν ράκη μᾶλλον ἢ ἄνθρωποι. Καί
δμως αὐτοί, μέ τήν πρωτοβουλίαν
καὶ τήν μέριμναν τοῦ μεταστάντος,
ὑπὸ συνθήκας ἐπικινδύνους, ἔπρεπε
νά στεγασθοῦν, νά τραφοῦν, νά ἐν-
δυθοῦν, νά νοσηλευθοῦν καὶ νά στη-
ριχθοῦν ἡθικῶς, ὥστε νά μή ὑπο-
κύψουν εἰς τὰ πολλαπλᾶ βασανιστή-
ρια, εἰς τὰ ὅποῖα ὑπεβάλλοντο.
Τό ἔργον δέ τοῦτο ἀνελαμβάνετο
ὑπὸ τοῦ τότε Μητροπολίτου, τοῦ
ἁποίου ἡ μέριμνα ἐξτείνετο μέχρι
καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων αἰχμαλώ-
των.

Ὡς πρὸς τό ποιμαντικόν του
ἔργον, δέν εἶναι ἀνάγκη νά ἀναφέ-

ρωμεν εἰμή· ἡ δὲ ἑκατοντάδας τῶν
 ἱερῶν Ναῶν, οἱ ὅποιοι τῇ μερίμνῃ
 καὶ παροτρύνσει του ἀνηγέρθησαν
 εἰς ὅσας περιφερείας ὑπηρέτησε, ὡς
 ἐπίσης καὶ τὰ θρησκευτικὰ περιο-
 δικά, τὰ ὅποια τῇ πρωτοβουλίᾳ
 του ἐξεδόθησαν καὶ εἰς τὰ ὅποια
 δέν ἦτο μόνον ὁ ἐμπνευστής, ἀλλὰ
 καὶ ὁ ἐπὶ ἔτη σχεδόν μοναδικός
 συντάκτης, ἀλλὰ καὶ διορθωτής καὶ
 διεκπεραιωτής των. Ὁ "Ἱερός Πο-
 λύκαρπος", ἡ "Ἐφεσος", ὁ "Ἀγγε-
 λος τῆς Φιλαδελφείας", ὁ "Νέος
 Ποιμὴν", ὁ "Ἀπόστολος Παῦλος"
 ὑπῆρξαν κυρίως ἔργον ἰδικόν του,
 ἀναληφθέν ἐκαστοτε πρὸς χάριν τοῦ
 ποιμνίου του καὶ μέ σκοπόν τήν
 πνευματικὴν του τροφοδοσίαν.

Ἀλλά καί τό γενικώτερον πολιτιστικόν του ἔργον δέν ἔσπερεῖ τῶν μέχρι τοῦδε μνημονευθέντων οὔτε εἰς ὄγκον, οὔτε εἰς βαρύτητα. Περιλαμβάνει τήν ἀνοικοδόμησιν ἢ ἐπαναλειτουργίαν ἐκατοντάδων Σχολείων, τήν ἱδρύσιν πολλῶν μορφωτικῶν καί θρησκευτικῶν συλλόγων, Μαθητικῶν Οἰκοτροφείων Ἀρρένων καί Θηλέων, Γυμναστηρίων, Λεσχῶν καί Κέντρων Νεότητος καί ἄλλων ἐκπολιτιστικῶν ἐκδηλώσεων, τῶν ὁποίων ὑπῆρξεν ὁ ἐμπνευστής καί προστάτης.

Δέν θά πρέπη ὅμως νά μή ἀναφέρωμεν, ὅτι ἀκόμη καί δι' ἀρχαιολογικάς ἐρεῦνας καί ἐργασίας

εὑρίσκει τὸν χρόνον καὶ τὴν διάθε-
σιν νὰ ἀσχολῇται. Τό δέ θαυμαστόν
εἶναι, ὅτι αὗται ἐγένοντο ἐν μέσῳ
τεταραγμένης ἀτμοσφαίρας πολεμι-
κῶν καὶ ἐθνικῶν περιπετειῶν. "Ἦδη
ὡς Ἀρχιδιάκονος ἐν Δράμα, ἐν πλή-
ρει ἀναπτύξει τοῦ ἐναντίου τῶν
Κομιτατζήδων ἀγῶνος, ἀνεζήτησε καὶ
περιέγραψε καὶ διέσωζε χριστιανικά
μνημεῖα (397), ἢ κατέγραψε σφζό-
μενα ἐν Μοναῖς χειρόγραφα (398).
Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι χάρις εἰς
τόν ὑπ' αὐτοῦ καθ' ^{τα} ἑαυτοῦθέντα κατάλο-
γον χειρογράφων τῆς 'Ι. Μονῆς
Εἰκοσιφοινίσσης, κατωρθώθη ὥστε
διαρπαγέντα ὑπὸ τῶν Βουλγάρων
κατὰ τὴν Βουλγαρικὴν Κατοχὴν τοῦ
1912-1913, νὰ ἀπυδόθοῦν εἰς ἡμᾶς

καί πάλιν, ἐνεργείαις τοῦ ἀφειμνή-
στου καθηγητοῦ Σωτηρίου.

Τά ἀπό 14ης Φεβρουαρίου τοῦ
1962 μέχρι καί τῆς 20ῆς Ἀπριλί-
ου 1967 Πεπραγμένα τοῦ μακαρι-
στοῦ καί ἀκαμάτου ἐργάτου τοῦ
Ἀμπελῶνος τῆς ἐλληνικῆς Ὁρθοδό-
ξου Ἐκκλησίας, τοῦ ὁποίου τό σε-
πτόν σήήνωμα προπέμπομεν σήμερον,
δέν θά ἀναφέρωμεν οὔτε κἄν ἀκρο-
θιγῶς, καθότι εἶναι ἤδη ἐπαρκῶς
γνωστά ὅχι μόνον διότι εἶναι
σύγχρονα, ἀλλά καί διότι ἐδημο-
σιεύθησαν ὑπό τοῦ ἰδίου εἰς τέσ-
σaras τόμους, περιλαμβάνοντας
περί τὰς χιλίας πεντακοσίας σε-
λίδας.

"Ἄλλως τε καί ταῦτα ἂν παρε-
λείποντο, τά μνημονευθέντα, καίτοι
ἐν μεγίστῃ συγτομίᾳ, εἶναι φρονοῦ-

μεν ἄρκετά, ἵνα δείξουν τήν ἐξέχουσαν φυσιογνωμίαν τοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἀπερχόμενος τῆς ζωῆς ταύτης πρὸς τόν δίκαιον μισθαποδότην, θά δικαιούται παρ' αὐτοῦ μέν νά λάβῃ τόν ἄξιον μισθόν, ὑπέρ ὧν εἰργάσατο καί ἐμόχθησε, παρ' ἡμῶν δέ τῆς αἰωνίας εὐγνωμοσύνης καί μακαριστῆς μνήμης, ἀνθ' ὧν ὑπέρ τοῦ "Εθνους καί τῆς Ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας ἔπραξε.

Μακαριώτατε πάτερ καί δέσποτα, πορεύου τήν μακαρίαν ὁδόν, "ἥ πορεύει σήμερον, ὅτι ἡτοιμάσθη σοι τόπος ἀναπαύσεως",